

ABC vides tēmu terminoloģija

Ir ļoti svarīgi, lai lietojot dažādus terminus, mēs saprastu viens otru - par ko ir stāsts. Ja mums būtu jādefinē tik bieži lietotie vārdi kā mīlestība vai laime, arī tad definīcijas un asociācijas katram būtu atšķirīgas. Vēl sarežģītāk ir ar jauniem terminiem, kas mūsu sarunvalodā ienāk no dažādām zinātnes nozarēm un svešvalodām. Tāpēc, lai vairotu sabiedrības izpratni par nozīmīgiem ilgtspējas un vides saglabāšanas jautājumiem, piedāvājam aktuālāko terminu skaidrojumu "vieglajā valodā".

Tēmas izvērsums un dati

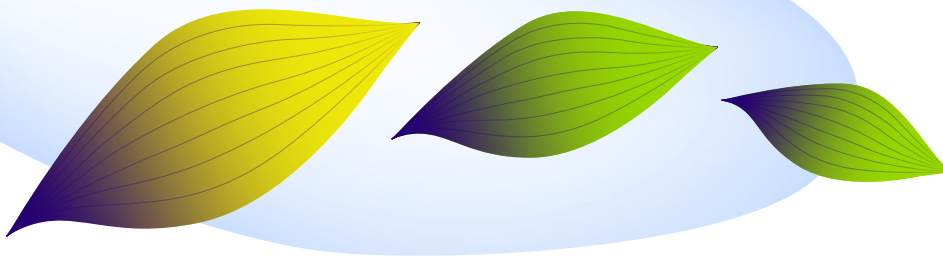
Ilgtspējīga attīstība (angliski sustainable development) - attīstība, kas nodrošina šodienas sabiedrības vajadzību apmierināšanu, neradot draudus nākamo paaudžu vajadzību apmierināšanai.

Aprite ekonomika (angliski circular economy) - tautsaimniecības attīstības modelis, kura galvenais mērķis ir saglabāt aprītē esošo produktu, materiālu un resursu vērtību, tajā pašā laikā samazinot gan izejvielu patēriņu un atkritumu apjomu, gan arī ietekmi uz vidi. Jau produktu dizainā ir jāparedz iespēja tos izmantot pēc iespējas ilgāk, izmantot koplietošanā, remontēt, atjaunot un pārstrādāt atkal jaunus produktos.

Bioekonomika (angliski bioeconomy) - tautsaimniecības daļa, kas balstās uz atjaunojamo bioloģisko resursu no zemes un jūras (piemēram, labība, meži, zivis, dzīvnieki un mikroorganismi) izmantošanu, lai ražotu pārtiku, materiālus un enerģiju. Bioekonomikā pilnvērtīgi tiek izmantots viss resurss, par noderīgām precēm padarot arī dažādus pārstrādes blakus produktus (piemēram, piena pārstrādē izmanto sūkalas; augļu sulas ražošanā – augļu biezumus, sēkliņas). Par bioekonomikas paraugu dabā varam uzskatīt barības ķēdi vai tīklu - tajā nav atkritumu, katrs līmenis ir barība nākamajam.

Dalīšanās ekonomika (angliski sharing economy) – viens no aprites ekonomikas biznesa modeļiem: sociāli ekonomiska sistēma, kas balstās uz cilvēku, fizisko un intelektuālo resursu koplietošanu, iesaistot digitālās platformas vai organizētas kopienas. Nodrošina patērētāju vajadzības, iznomājot preču un pakalpojumu sistēmas un koplietojot, nevis iegādājoties preces katram individuāli (piemēram, auto, velosipēdu, skrejriteņu koplietošana, īstermiņa dzīvokļu izīrēšana kā alternatīva viesnīcām).

Oglekļa neitrāls (angliski carbon neutral) - ja tiek līdzsvarots oglekļa dioksīda daudzums, kas izdalās atmosfērā saimnieciskajā darbībā ar daudzumu, kas tiek absorbēts (piemēram, stādot kokus) vai izvadīts no atmosfēras (piemēram, noglabājot to zemes dziļēs vai izmantojot citā produktā). Jāatzīst, ka atsevišķam produktam vai uzņēmumam ir iespējams panākt oglekļa neitralitāti, taču globāli tas vairāk ir mērķis uz ko tiek ties nevis realitāte. Ar pašreizējām tehnoloģijām nav iespējams mākslīgi piesaistīt oglekli no atmosfēras tādā apjomā, lai novērstu straujās klimata pārmaiņas.

Dzīves (aprites) cikla novērtējums (angliski life cycle assessment) – produkta vai pakalpojuma ietekmes uz vidi kvalitatīvs vai kvantitatīvs novērtējums, kurā iekļautas ietekmes uz klimatu, bioloģisko daudzveidību, zemes izmantošanas maiņu, piesārņojumu u.tml. visā produkta dzīves laikā. Tas nozīmē, ka tiek vērtēta ietekme uz vidi sākot ar resursu ieguvu, tālāk ražošanas, transportēšanas, tirdzniecības procesu, noslēdzot ar lietošanu un atkritumu apsaimniekošanu. Pārstrāde augstākas vērtības produktā (angliski upcycling) - ražošanas blakusprodukta vai jau izmantota produkta pārstrādāšana par vērtīgāku produktu (piemēram, jauns apģērbs no izmantota tekstila, saules paneļi no pārstrādātām PET pudelēm, dizaina priekšmeti no izmantotiem seniem kokmateriāliem).

Pārstrāde zemākas vērtības produktā (angliski downcycling) - ražošanas blakusprodukta vai jau izmantota produkta pārstrādāšana par mazāk vērtīgu produktu (piemēram, siltumizolācijas materiāls no lietota tekstila).

1,5 grādu dzīvesveids (angliski 1,5 degrees lifestyle) – klimatu saudzējošs dzīvesveids un nepieciešamās izmaiņas iedzīvotāju patēriņa paradumos, lai ilgtermiņā ierobežotu globālo vidējās temperatūras pieaugumu līdz 1,5°C vai zemāk salīdzinājumā ar pirmsindustriālo laikmetu. Ilgstošs augstāks vidējās temperatūras pieaugums var radīt augstu risku neatgriezeniskām un katastrofālām izmaiņām planētas ekosistēmā. Parasti tiek uzsvērtas nepieciešamās izmaiņas iedzīvotāju patēriņa paradumos tādās jomās kā uzturs, pārvietošanās, mājoklis un brīvā laika pavadīšana.

Bezatkritumu dzīvesveids (angliski zero waste lifestyle) - ir dzīvesveids, kurā cilvēki cenšas pilnībā likvidēt atkritumus. Dzīvojot modernā sabiedrībā, pilnīgi izvairīties no atkritumiem diez vai izdosies, taču tas galvenokārt nozīmē, ka netiek izmantots vienreiz lietojams iesaiņojums, tiek iegādātas lietotas vai labotas preces, kompostēti bioloģiski sadalošies materiāli, tādējādi ievērojami samazinot atkritumu daudzumu.

Ilgtspējas ziņošana (angliski sustainability reporting) - brīvprātīga vai obligāta uzņēmumu un organizāciju informācijas vākšana un atklāšana par vides, sociālajiem un pārvaldības jautājumiem. Nereti tos apzīmē ar burtiem ESG (Environment, Social, Governance) un iekļauj ikgadējā pārskatā. Informācijas atklāšana par būtiskajām ietekmēm motivē uzņēmumus pievērsties savu negatīvo ietekmju mazināšanai un pozitīvo vairošanai. Ilgtspējas pārskatus izmanto ieinteresētās puses, tādas kā piegādātāji, klienti, darbinieki, investori, sabiedrība u.c.

Kopsavilkums

Domājot par šiem terminiem un to skaidrojumu, ir svarīgi tos attiecināt katram uz sevi; savu māsaimniecību; uzņēmumu, kurā strādājam; organizāciju, kurā esam iesaistījušies - ko es varu darīt, lai veicinātu ilgtspējīgāku un videi draudzīgāku saimniecību? Un katrs mēs noteikti varam soli pa solim tuvojties izvirzītajiem mērķiem. Raiņa vārdiem runājot: "Es pasaulis daļa, atbildīgs par visu".

